

Wincenty Myszor

"Le Monastere de st phoibammon",
Włodzimierz Godlewski, Warszawa
1986 : [recenzja]

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 21, 286-289

1988

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Cierpienia Sophii (Mądrości światotwórczej!) mają znaczenie kosmiczne i nie ukazują związku z cierpieniem poszczególnego człowieka. W tekstach setiańskich wątek Sophii jest wprawdzie zaznaczony, ale są utwory setiańskie, w których w ogóle nie występuje. Rodzi się więc pytanie, czy mit Sophii należy do istoty gnostycyzmu. Tak więc związek mitu Sophii z cierpieniem, który zaznacza się tylko drugorzędnie, i to tylko w niektórych tekstach (*List Piotra do Filipa* oraz *Druga i Pierwsza Apokalipsa Jakuba*), jest czymś wyjątkowym. Inaczej mówiąc, cierpienie Sophii na planie kosmicznym nie należy łączyć (na przykład jako reprezentację, symbol) z cierpieniami w czasie prześladowań.

W ostatnim odcinku swej pracy autor podjął próbę wyjaśnienia gnostyckiej teodycei, to jest odpowiedzi na pytanie, skąd pochodzi zło według teorii gnostyków. Zdaniem autora rozprawy gnostyckie teksty z biblioteki z Nag Hammadi nie zdradzają głębszych śladów zajęcia się problemem pochodzenia zła, problemem cierpienia wobec dobroci Boga. Zawierają natomiast dialektyczne przeciwieństwo. Człowiek cierpi, to znaczy przebywając na tym świecie, w ciele, ale jednocześnie to cierpienie nie dotyka jego istoty, która jest duchowego, boskiego pochodzenia. Gnostyk bowiem nie szukał odpowiedzialności za cierpienie w Bogu, z którym się identyfikował. Cierpienia, a więc prześladowania były „zewnątrzne”, a więc jakby nie istniały. Spór Ojców Kościoła z gnostykami z powodu odrzucania przez nich męczeństwa, a więc cierpienia związanego z wyznaniem wiary, w tym także wiary chrześcijańskiej, jak również dotyczący spraw bardziej fundamentalnych, jak pochodzenie zła, zrodził się z niezrozumienia idei gnostyckich, w których pytanie o zło w ogóle nie padło, a zarzut pisarzy kościelnych został wyznaczony przez krąg myśli chrześcijańskiej. Polemika ta bardziej służyła ukształtowaniu poglądów chrześcijańskich niż zwalczaniu gnostyków. Wprawdzie w *Tractatus Tripartitus* zaznacza się wyraźny wpływ idei chrześcijańskich, także w postawieniu pytania o genezę zła i grzechu, ale w utworach bez głębszych zależności od myśli chrześcijańskiej problemu zła w ogóle nie stawiano. Podobnym zagadnieniem, z którym warto się zainteresować w badaniach nad źródłami gnostyckimi, jest problem wolności. Wolność pojawia się wyraźnie w utworach chrześcijańsko-gnostyckich, na przykład w *Tractatus tripartitus*, a brak tej idei w utworach autentycznie gnostyckich, w których zaznacza się niemal kosmiczny determinizm procesu upadku, cierpienie wynikających z tego upadku i wyzwolenia.

Praca C. Scholtena stanowi ważny krok w badaniu związków chrześcijaństwa z gnostycyzmem, przynosi nowe interesujące komentarze do wielu tekstów z Nag Hammadi oraz nowe spojrzenie na polemikę Ojców Kościoła z gnostycyzmem.

Ks. Wincenty Myszor

Włodzimierz Godlewski, LE MONASTÈRE DE ST PHOIBAMMON, Deir El-Bahari V (Zakład Archeologii Śródziemnomorskiej Polskiej Akademii Nauk i Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej w Arabskiej Republice Egipskiej w Kairze), Warszawa, PWN 1986, ss. 168, 3 plansze, liczne fotografie i rysunki.

Celem pracy habilitacyjnej dra W. Godlewskiego było, jak sam stwierdza we wstępie, „zebranie możliwie wszystkich relikwów dokumentacji oraz zabytków i tekstów związanych z klasztorem (...) zarysowanie, na ile to obecnie możliwe, rekonstrukcji zabudowy klasztornej (...) oraz historii i zasobów gospodarczych klasztoru”. Poważny problem naukowy związany z tym klasztorem w Górnym Egipcie został stworzony przez samych archeologów, którzy prowadząc prace wykopaliskowe na terenie świątyni Hatszepsut, wyburzyli w XIX wieku, a więc w okresie rozwoju archeologii, koptyjską zabudowę klasztorną bez należytej dokumentacji usuwanych zabytków. Klasztor Phoibammona został bowiem zbudowany przez chrześcijańskich mnichów, koptów, w ruinach świątyni z czasów faraonów, to jest świątyni królowej Hatszepsut. Archeologowie w XIX wieku interesowali się przede wszystkim epoką faraonów i przeprowadzając prace archeologiczne nad zabytkami starożytnego Egiptu, często niszczyli tu bezpowrotnie zabytki późniejsze, z okresu chrześcijańskiego Egiptu. Ten błąd w stosunku do klaszto-

dłowych, znajomością zagadnień archeologii koptyjskiej. Wobec literatury przedmiotu podszedł krytycznie i samodzielnie. Nie wyjaśnił tylko swego stosunku do pracy, którą podaje w wykazie bibliografii, to jest C. Bachatly (*Le Monastère de Phoebammon dans la Thebaïde, Le Caire 1961-1981*, tom I-III), ale być może dlatego, że rok ukończenia pracy habilitacyjnej zbiegł się z opublikowaniem ostatniego tomu tej pozycji.

W następnej części rozprawy (rozdz. VI) autor zestawiał siedem katalogów i wykazów, które z pewnością, jak już zaznaczyliśmy, wymagały również odpowiednich studiów. Stanowią one pomoc dla dalszych opracowań tego tematu. Jest to więc katalog rysunków i malowideł, w którym nie tylko przedstawia treść, ale także informuje o dostępnych na dany temat opracowaniach. Wielką pomocą może być ta część pracy dla historyków sztuki koptyjskiej.

Katalog ostrakonów jest cenny dla badaczy języka koptyjskiego. Tekst jest bogato ilustrowany. Z wniosków autora wynika, że rysunki należy datować na okres najpóźniejszy.

Następny katalog zawiera wykaz przedmiotów znalezionych w czasie prac wykopaliskowych na tym terenie. Nie wszystkie mogą być związane z klasztorem.

Osobny katalog zawiera ostrakony znalezione w czasie odsłaniania świątyni Totmesa III, to jest w czasie prac polskiej misji archeologicznej. Jest to właściwie publikacja źródłowa, a więc z tekstem koptyjskim, tłumaczeniem, komentarzem, bibliografią. Przy niektórych jednak opisach brak tekstu koptyjskiego, brak również wyjaśnienia, dlaczego go pominięto; być może był nieczytelny (albo zaginął, zanim go opublikowano?). Interesujący jest tekst opatrzony numerem 8. Jest to najwyraźniej modlitwa, może nawet fragment tekstu liturgicznego.

Następny katalog zawiera graffiti. Tu jednak autor nie zawsze zaznacza, czy były już publikowane. Wynika to tylko wówczas, gdy podaje inną wersję tekstu.

Kolejny katalog zestawia dokumenty z archiwum klasztornego, już opublikowane i dostępne w zbiorach Egypt Exploration Fund (tu autor stosuje skrót EEF bez podania rozwiązania w odpowiednim wykazie!), z Muzeum Kairskiego, Instytutu Egipcologicznego w Strasburgu, Muzeum w Oksfordzie. Wspomniano również o ostrakonach w Muzeum w Nowym Jorku. Brak jednak podania zasady uporządkowania.

Na końcu pracy podano wykaz dokumentów w jakiś sposób związanych z archiwum klasztornym. Jest to właściwie materiał źródłowy do dalszych studiów. Praca nie ma zakończenia, choćby krótkiej oceny, czy cel nakreślony we wstępie został osiągnięty.

Praca nie jest monografią klasztoru Phoebammona, lecz studium archeologicznym tego klasztoru. Na bardzo pochlebną i pozytywną ocenę zasługuje ze względu na badania źródłowe. Warto pokusić się o dalsze badania porównawcze oraz wykorzystanie dostępnych źródeł do problematyki innej niż gospodarcza. Z pewnością taka monografia, jaką opublikowali H. E. Winlock i W. E. Crum o klasztorze Epifaniasza w Tebach, może być wzorcem. Praca dra Włodzimierza Godlewskiego (obecnie już docenta dr. habilitowanego) jest poważnym wkładem do takiej monografii.

Ks. Wincenty Myszor

SPIS TREŚCI

ARTYKUŁY

Ks. Józef Kozyra, Pielgrzymki w Biblii	5
Ks. Remigiusz Sobański, Przedmiot normy kanonicznej	19
Ks. Marcei Cogiel, Świadomość i praktyka odnowy katechetycznej w diecezji katowickiej po Soborze Watykańskim II	31
Ks. Henryk Nadrowski, Budowa kościoła Dobrego Pasterza w Drogomyślu (1966-1969). Idea i realizacja	57

MATERIAŁY

Udział katolików świeckich w życiu publicznym. (Materiały sympozjum)	113
Ks. Janusz Tarnowski, Jak młodzi wierzą. (Materiały duszpasterskie)	163
Antoni J. Nowak OFM, Eucharystia znaczy dziękczynienie.	175
Jacek Borkowicz, Duszpasterska i charytatywna działalność biskupa polowego Wojska Polskiego Józefa Gawliny w latach 1939-1945 (część 2.)	191
Ks. Janusz Wycisło, Główne nurty katolickiej myśli i działalności społecznej w Europie w XIX w.	215
Ks. Stanisław Pisarek, Śląskaseria	253
Zbigniew Łabno, Teologiczno-moralny problem ochrony środowiska a prawo	261

RECENZJE

Franz Scholz, Zwischen Staatsräson und Evangelium. Kardinal Hlond und die Tragödie der ostdeutschen Diözesen (Dr W. Stępiński)	265
Ks. Marian Rusecki, Wierzcie moim dzieciom. Funkcja motywacyjna cudu w teologii XX wieku (Ks. J. Cuda)	273
Ks. Stanisław Urbański, Formacja życia duchowego w ujęciu głównych przedstawicieli szkoły zmartwychwstańczej (Antoni J. Nowak OFM)	276
Felizitas Drobek, Nikolaj Nikolaje witsch Miklucho-Maclay und seine Forschungen auf den Admiralitätsinseln (Antoni J. Nowak OFM)	278
Dr Johann Enichlmayr, Die vielfache Geburt zur Liebe. Anthropologische und theologische Grundlagen eines Ehe- und Familienkatechumenates (Ks. H. Krzysteczko)	279
Reinhard Wonneberger, Leitfaden zur Biblia Hebraica Stuttgartensia (Ks. A. Dreja)	280
Clemens Scholten, Martyrium und Sophiamythos im Gnostizismus nach den Texten von Nag Hammadi (Ks. W. Myszor)	282
Włodzimierz Godlewski, Le monastère de St. Phoibammon (Ks. W. Myszor)	286

SUMMARIA

Józef Kozyra, I pellegrinaggi nella Bibbia	17
Remigiusz Sobański, De obiecto normae canonicae quaestiones	30
Marceli Cocił, Bewusstsein und Praxis der Erneuerung der Katechese in der Diözese Katowice nach dem 2. Vatikanischen Konzil	55
Henryk Nadrowski, Die Kirche zum Guten Hirten in Drogomyśl (1966-1969).	111